

обговорення публікацій з різноманітних видань, відвідування театральних постанов, кінофільмів, участь студентів у створенні університетських музеїв, літературно-етнографічні експедиції і т. ін. Результатами такої роботи мають бути наукові статті, доповіді, виступи на радіо і телебаченні, розділи курсових, дипломних робіт тощо.

Отже, художньо-педагогічна творчість - це невід'ємна частина професійної діяльності педагога-словесника. Це зумовлено специфікою викладання літератури як мистецтва слова й вимагає від учителя достатньо розвинутих творчих ознак. Запропонована комплексна методика формування креативних здібностей студентів-філологів значно сприяє вирішенню цього завдання. Подальшого вивчення дослідження потребує визначення фактів суб'єктивних та об'єктивних, що впливають на формування художньо-творчих якостей студентів-філологів.

Література:

1. Куцевол О.М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури /О.М. Куцевол - Вінниця: Глобус-Прес, 2006. - 348 с.
2. Наказ МОН України від 16.10.2009 р. № 943 Про запровадження у вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи // Верховна рада України, 2009.
3. Загвязинский В.И. Теория обучения: современная интерпретация / В.И. Загвязинский - М.: Издательство «Академия», 2008. - 192 с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб./М.М.Фіцула - К.: «Академвидав», 2006. - 352 с.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ АКТИВНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

УДК: 3-3.2:81 (0-5.8)

Богуш Алла

У статті подано характеристику активного мовлення дітей раннього віку: появу і специфіку перших слів дітей та діалогу.

Ключові слова: мовленнєвий жанр, ранній вік, діалог, репліки повтори, перші слова.

РАЗВИТИЕ РЕЧЕВЫХ ЖАНРОВ В АКТИВНОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА

Богуш Алла

В статье представлена характеристика активной речи детей раннего возраста: появление и специфику первых слов и диалога.

Ключевые слова: речевой жанр, ранний возраст, диалог, реплики повторы, первые слова.

SPEECH GENRES DEVELOPMENT IN ACTIVE SPEECH OF CHILDREN OF EARLY AGE

Alla Bogush

The article deals with description of children's active speech of early age; appearance and specifics of the first words and dialogue have been presented.

Key words: speech genre, early age, dialogue, remarks repetitions, first words.

У ході спілкування з дорослим, на основі наслідування звуків, дитина переходить до активного мовлення. Дослідники визначають дещо різні терміни появи перших усвідомлених слів, а також наголошують на існуванні досить тривалих перехідних моментів. Це пов'язано з тим, що звук стає словом, коли з цим звуком пов'язується певний зміст, при цьому розуміє й інтерпретує цей зміст дорослий. Так, за даними Н. Рибникова, перші усвідомлені слова виникають у 7 місяців, за Т. Ушаковою - у 12 місяців, за Ф. Фрадкіною - 10 місяців. Крім того, термін появи таких слів та їх кількість суто індивідуальні.

Дослідниками (О. Гвоздев, М. Кольцова, Т. Ушакова) встановлено, що перші дитячі слова не мають прямих референтів. Найчастіше за все їх класифікують як однослівні речення. Це пояснюється тим, що дитина одним словом називає цілу ситуацію. На багатозначність перших дитячих слів указують і зарубіжні вчені К. Бюллер і В. Штерн.

На етапі становлення мовлення здебільшого зберігаються субжанри, що були актуальні на дословесному етапі, але й набувають сили такі жанри, як вираження стану та прохання. З'являються й нові комунікаційні навички участі в дискурсі - ініціативність у спілкуванні взагалі та ініціативність при введенні або зміні теми як засіб утримання комунікації й залучення дорослого до діалогу.

Складним є питання про ініціативність дитини в діалозі. На початкових етапах вона, безумовно, є спонтанною, пов'язаною з потребами дитини. Це може бути запитання дозволу щось узяти. Інший спосіб виразу ініціативності - це звернення, але й у цій ситуації складно визначити, чим є така ініціативність - бажанням спілкуватися чи необхідністю задовольнити потребу, що виникла в дитини.

За своєю акустичною формою перші слова схожі на белькотання. Зарубіжний учений О. Йеспersen назвав його «малим мовленням». У. Еліасберг і Л. Віготський називають цей етап «автономним мовленням». Також можна зустріти назву «няньчина мова».

Розглянемо склад активного словника на початкових етапах онтогенезу.

Центральне місце в складі словника займають конвенціональні слова, джерелом яких є інпут - той мовленнєвий матеріал, який дитина отримує від оточуючих, переважно від матері. Значний шар складають протослова - вокалізації, які містять постійний склад звуків, уживаються в часто повторюваних ситуаціях та унікальні для цієї дитини. Часто протослова супроводжують жести. Серед конвенціональних слів у складі дитячого словника можна виокремити три типи. По-перше, це «природні символи» (В. Штерн) - слова «няньчиної мови», узяті дорослими з дитячого белькотання, інтерпретовані дорослими та повернені в дитяче мовлення: *баба, бай бай, тик-так* тощо. По-друге, узуальні слова, звукова форма яких може бути змінена, «адаптована» дитиною для себе. Здебільшого це слова, що позначають предмети, з якими дитина контактує: *вода, молоко, каша, м'яч* тощо. Мовленнєвий та когнітивний розвиток взаємозв'язані, тому найранніше діти називають ті предмети, з якими діють [6; 152]. Дослідники виокремлюють у мовленні дітей раннього віку «формули» або «сталі фрази» - вислови, що містять більше одного слова, які сприймаються й продукуються дитиною як одне ціле. Такі вислови здебільшого індивідуальні для кожної дитини: «*то там?*», «*ди ди дя*» (*йди сюди*) тощо.

Розвиток словника є основною характеристикою мовлення дітей раннього віку. Найбільш інтенсивне зростання словника відбувається після одного року

шести місяців. Більшість учених (В. Штерн, Ю. Аркін та ін.) наголошують на стрибкоподібному зростанні словника дітей другого року життя.

Ще одна особливість словника — це індивідуальна відмінність темпів зростання. Чинники, що зумовлюють розвиток словника, були розглянуті Д. Ельконіним. Серед них значне місце займають особливості мовленнєвого середовища та умови виховання дітей.

На другому році життя дитина вже володіє достатньою мовленнєвою компетенцією, її дискурсивна поведінка урізноманітнюється. За С. Цейтлін, у цей період починається диференціація персонального дискурсу дитини на інформативне та фатичне мовлення, що є основою оволодіння інформативними та фатичними жанрами мовлення. Серед інформативних жанрів у мовленні дитини з'являється розповідь. В оволодінні дитиною фатичним дискурсом поширюється перелік оцінних субжанрів, які комбінуються з субжанрами етикетними.

Щодо комунікативних навчочок, то на цьому етапі починає формуватися діалог, ускладнюються ініціації дитини, що зумовлено більшим ступенем соціалізації. В окремих випадках дитина не тільки ініціює діалог, а й виконує певну соціальну роль. На цьому етапі дитина також оволодіває вмінням починати та завершувати діалог як мовленнєву подію, що відбувається в певному жанрі.

Протягом третього року життя розуміння мовлення дитиною зростає за обсягом та якісно змінюється. Дитина починає слухати дорослого — не тільки вказівки щодо практичної діяльності, а й розповіді. Дітям стає доступним розуміння художніх творів без супроводу наочності. Дитина починає розуміти події минулого та майбутнього. З'являється можливість керувати поведінкою за допомогою мовлення — запобігати негативним діям. На основі розуміння мовлення діти починають доходити перших висновків та узагальнень. На кінець третього року життя з'являється другий ступінь узагальнення — слова, що пояснюють родові поняття: іграшки (м'яч, кубики, лялька тощо) [1, с. 76].

Третій рік життя характеризується інтенсивною активізацією мовлення — елементів мовленнєвої діяльності з пасивного словника в активний. Мовлення перетворюється в основний засіб спілкування, але залишається ситуативним.

Поява діалогу на другому році життя значно поширює можливості навчання мови та розвитку мовлення. Кінець другого року життя започатковує новий етап у розвитку мовлення, яке розвивається швидкими темпами в таких напрямках: розуміння мовлення дорослих, оволодіння словником, удосконалення звуковимови, засвоєння граматичної будови слова та розвиток діалогічного мовлення [1, с. 75].

На третьому році життя основною формою спілкування залишається діалог.

Структура діалогу на цьому етапі ускладнюється: ініціативні репліки дитини можуть мати вигляд провокації, звернення або питання. Проте дитина все ще діє в умовах дефіциту вербальних засобів, тому дорослий намагається підтримувати комунікацію таким чином, щоб дитина відчувала себе рівноправним партнером у діалозі. Засобом підтримки дитини як партнера в діалозі є репліки-повтори (рис. 2).

Репліки-повтори належать не до інформаційно-змістової частини діалогу. У діалозі «дорослий-дитина», вони виконують лінгводидактичну функцію [9, с. 16].

Мета реплік-повторів полягає в тому, щоб показати дитині, що її чують та розуміють. Крім того, ці репліки стимулюють у дитини зацікавленість у продовженні комунікації. Більша частина реплік-повторів коректує мовленнєве висловлювання дитини. У репліці дорослого дається зразок правильного висловлювання, до якого прагне дитина, при цьому вона має можливість співвіднести свою вимову з нормою. У більшості реплік-повторів дорослий поширює склад висловлювання та перекладає сказане дитиною з «нянчиного» на «доросле» мовлення [9, с. 20].

Серед реплік-повторів виокремлюють повтор-підтримку та повтор-запитання. Повтор-підтримка зумовлений значною різницею в комунікативній компетенції дорослого та дитини. Ці репліки містять у собі «оцінку» (слова «правильно», «так»), але така оцінка стосується фактичного боку висловлювання, не оцінюючи мовленнєвого виконання. Повтори-запитання постають засобом підтримки комунікації. Але при відповідній інтонаційній забарвленості такі репліки дають дитині сигнал про неадекватність її висловлювання, що активізує дитину й зосереджує її увагу на висловленому.

Повтори-запитання передбачають можливість додаткової мовленнєвої реакції дитини [9, с. 23]. На цьому етапі дитина оволодіває досить складним умінням «чинити» діалог. Н. Лі виокремлює три види реплік, що використовуються задля того, щоб вести «діалог»: репліки дорослого як засіб уточнення значення для себе та для дитини; репліки дитини як засіб уточнення значення для себе; репліки дитини як засіб уточнення значення для дорослого.

Жанрове мислення інтенсивно розвивається. Подекуди мовленнєві жанри охоплюють кілька мовленнєвих актів. У зв'язку з розвитком предметної діяльності та переходом її в ігрову інколи можна констатувати наявність жанрів інституціонального дискурсу. У грі моделюється комунікативна ситуація. Гра, змістом якої є жанри персонального дискурсу, стає тренінгом жанрової поведінки (гра в «лікарню», «дитячий садок» тощо) [9].

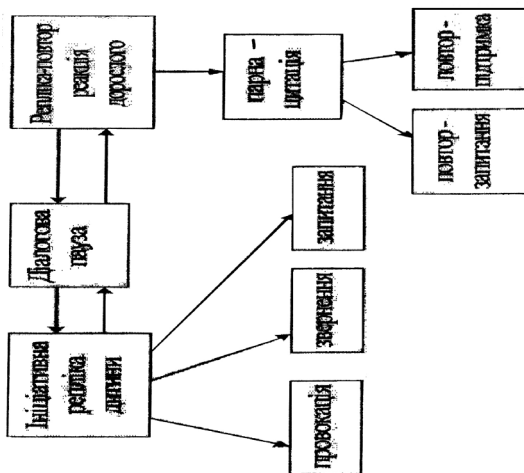

Рис. 2. Структура діалогу «дорослий – дитина»

Як видно зі схеми, діалог дитини складається із таких частин: ініціативна репліка дитини: провокація, звернення, запитання; діалогова пауза, репліка-повтор (реакція дорослого), парна цитатація: повтор-запитання, повтор-підтримка. На етапі становлення діалогу має місце форма спілкування, коли кожний з партнерів активно висловлюється, але не помічає реакції з боку партнерів та не відповідає на їхні репліки, яку називають «колективним діалогом».

Такі мовленнєві ситуації набувають ігрового характеру, які зрозумілі малюку й здатні викликати в нього емоційний відгук на створену ситуацію.

Отже, вже в цьому віці у дітей зароджується такий мовленнєвий жанр, як діалог.

Література:

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років: монографія / А.М.Богуш. - К.: Вид. дім «Слово», 2004. – 376 с.

2. Ветрова В.В. Влияние прослушивания речи взрослых на вербальное развитие детей раннего возраста: автореф. канд. дис. психол. наук / В.В. Ветрова. - М., 1975. - 22 с.

3. Дошкольное образование. Словарь терминов / Сост. Н.А. Виноградова и др. - М.: Айрис-пресс, 2005. - 400 с.

4. Елагина М.Г. Возникновение активной речи в процессе сотрудничества со взрослыми у детей раннего возраста: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07/ М.Г.Елагина. - М., 1977. - 13 с.

5. Кольцова М.М. Развитие сигнальных систем действительности у детей / М.М.Кольцова. - Л.: Наука, 1980. - 164 с.

6. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка / М.М. Кольцова, М.С.Рузина. - Екатеринбург: У-Фактория, 2004. - 224 с.

7. Лисина М.И. Воспитание детей раннего возраста в семье / М.И. Лисина. - К.: Знание УССР, 1983. - 49 с.

8. Ушакова Т.Н. Речь: истоки и принципы развития / Т.Н.Ушакова. - М.: ПЕР СЭ, 2004. - 256 с.

9. Цейтлин С.Н. Язык и ребенок: Лингвистика детской речи: уч. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С.Н.Цейтлин. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. - 240 с.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ

УДК 3-8.1

Коростіянець Т. П.

У статті розглянуто загальні завдання навчання, виховання та розвитку особистості, зумовлені інноваціями в освіті. Уточнено мету фахової підготовки вчителя природничо-математичних дисциплін в умовах впровадження кредитно-трансферної системи організації навчального процесу.

Ключові слова: мета, завдання, кредитно-трансферна система, професійна підготовка, кредит, навчальний процес.